

До 5 річчя створення НДІ інтелектуальної власності АПрН України

Ефективна розбудова сфери інтелектуальної власності в Україні — запорука її економічного процвітання, інтеграції у світову спільноту. Саме тому питання інтелектуальної власності все частіше стають предметом громадського обговорення, стоять на порядку денному органів державної влади, закладів науки та освіти. І хоча зараз вже можна говорити про значний прогрес у розумінні суті інтелектуальної власності, у забезпеченні прав і законних інтересів власників та добросовісних користувачів правами на ті чи інші об'єкти творчої діяльності, прогалини, колізії та певні проблеми правового регулювання чи правозастосування залишаються і понині.

Вирішення цих проблем повинно носити комплексний характер, із залученням представників не лише законотворчої, виконавчої або судової гілок влади, а й фахівців, які щоденно стикаються зі сферою інтелектуальної власності. Для вироблення рекомендацій щодо вдосконалення законодавства або вирішення проблем у правозастосовчій практиці слід використовувати інтелектуальну базу, що ґрунтується не лише на практичному досвіді, а й залучати вітчизняний науковий потенціал.

29 травня 2006 р. виповнюється п'ять років з моменту заснування

Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності Академії правових наук України. Саме у цей день у 2001 р. тодішній Прем'єр-міністр України В.А. Ющенко підписав Постанову КМУ № 582 "Про створення Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності".

Ініціатором створення Інституту виступив О.Д. Святоцький - доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент АПрН України. Завдяки його зусиллям та за підтримки Президента Академії правових наук України Тація В.Я. Інститут зміг зібрати той інтелектуальний кістяк, який сьогодні плідно працює у науковій сфері, активно залучає молоді кадри, зацікавлені реалізуватися у сфері права та економіки інтелектуальної власності.

Основними завданнями Інституту визначено проведення наукових досліджень у сфері інтелектуальної власності, участь у розробці проєктів законів та інших нормативно-правових актів з питань інтелектуальної власності, підготовка експертних висновків із зазначених питань.

Саме у цих напрямках і організується діяльність творчого колективу Інституту, який об'єднує у своїх лавах 5 докторів, 19 кандидатів наук, а також значну кіль-

кість визнаних на ринку інтелекту фахівців-практиків — судових експертів, оцінщиків тощо. Можливість створення на базі Інституту професійного колективу, який поєднує у собі спеціалістів з права, економіки, техніки, філології та багатьох інших галузей, дозволяє займатися різноплановими дослідженнями, підходити до вирішення проблем наукового та практичного характеру з позицій аналізу не лише правових режимів, а й суті самого предмету дослідження.

Фахівці Інституту активно працюють над дослідженнями основних об'єктів права інтелектуальної власності. Наприклад, науковці Сектору патентного права Відділу промислової власності займаються проблематикою патентного права, досліджуючи його окремі об'єкти — винаходи (у т.ч. секретні), корисні моделі, промислові зразки, форми їх правової охорони, захист прав. Аналізується відповідність законодавства України у сфері правової охорони цих об'єктів вимогам Угоди TRIPS.

Завдяки використанню наукової методології (зокрема, методу порівняння, коли законодавство України аналізується з огляду на його відповідність міжнародним принципам та стандартам, в тому числі з урахуванням практики ЄС), ми можемо говорити про можливість розробки пропозицій не лише щодо вдосконалення законодавства, а й щодо поліпшення правозастосовчої практики.

Наші фахівці активно займаються вивченням проблем правової охорони та захисту комп'ютерних програм, баз даних. З цього приводу слід зауважити, що на відміну від європейського права, де механізм правової охорони баз даних чітко відпрацьований, законодавством Ук-

раїни більшість вищезазначених питань залишена без уваги. Так, якщо охорона баз даних авторським правом ще більш менш забезпечена, то правом "sui generis" — практично відсутня. В зв'язку з цим, Інститут може лише пишатися тим, що дослідженням цих питань на ґрунтовному теоретичному рівні займається один з наших аспірантів, який, крім того, постійно підвищує свою кваліфікацію за кордоном. До речі, таке підвищення кваліфікації аспірантів та наукових співробітників Інституту набуває все більшого поширення і стає нормальною практикою, а не окремими виключеннями.

В межах Інституту підготовлена та найближчим часом буде видана монографія, присвячена розгляду проблемних питань охорони прав на сорти рослин та захисту прав селекціонерів.

У Секторі позначень Відділу промислової власності досліджується проблематика правової охорони засобів індивідуалізації. Вивчення європейського та міжнародного досвіду щодо підходів до реєстрації, охорони та захисту прав на ті чи інші засоби індивідуалізації дозволяє нам виявляти прогалини та колізії чинного законодавства, співпрацювати з профільними органами державної виконавчої та законодавчої влади у розробленні пропозицій щодо їх усунення.

Інститут активно залучає до співробітництва патентних повірених, які мають великий досвід практичної роботи та представляють інтереси провідних світових брендів на ринку України.

Один з відділів Інституту — Відділ авторського права та суміжних прав працює над розробкою методичних підходів до визначення ори-

гінальності у самостійних та похідних творах в авторському праві, проблематикою у сфері колективного управління авторськими правами тощо.

Економіко-правовий відділ займається дослідженням проблем даного напрямку у сфері інтелектуальної власності. Фахівцями інституту розробляється методологія інтелектуальної інноваційної діяльності на підприємстві, готуються оцінки структурного капіталу в інтелектуальній власності окремих галузей промисловості, пропонуються механізми комерціалізації у процесі інноваційної діяльності тощо.

Сектор інновацій досліджує проблеми формування правових засад при переході економіки України на інноваційну модель розвитку, створенні національної інноваційної системи, аналізує питання правової підтримки інноваційної активності у країнах ЄС, досліджує проблеми трансферу технологій, науково-технічної та інноваційної діяльності, фінансового та інформаційного забезпечення інноваційної діяльності тощо. Аналізується блок суспільних відносин, у яких перебувають учасники творчої діяльності, що створюють об'єкти інтелектуальної власності за рахунок коштів бюджету.

Протягом останніх років активно здійснюються науково-прикладні дослідження для державних та недержавних організацій, на замовлення регіонів. Крім того, у рамках економічних досліджень, що ведуться Інститутом, здійснюються і прикладні роботи (зокрема, проводиться оцінка матеріальних та нематеріальних активів). Інститут має сертифікат суб'єкта оціночної діяльності, у його складі працюють кваліфіковані і компетентні оцінщики. У рамках

спільної діяльності з ВУЗами у нас проходять стажування спеціалістів, які отримали базовий рівень підготовки, з метою здачі державних іспитів у Фонді Держмайна. Останній, зокрема, активно залучає фахівців Інституту до підготовки документів, пов'язаних з оцінкою, інвентаризацією, постановкою на бухгалтерський облік об'єктів інтелектуальної власності.

Одним з проявів наукової діяльності Інституту є підготовка та видання монографічних та інших науково-практичних робіт, у тому числі коментарів, збірників наукових праць, підручників та навчальних посібників з інтелектуальної власності.

В 2002 р. Інститут почав видавати науково-практичний журнал "Інтелектуальний капітал", який з 2005 р. змінив назву на "Теорія і практика інтелектуальної власності". Журнал внесений до переліку фахових видань з юридичних наук, визначеного ВАК України.

Після відкриття в Інституті у 2005 р., за підтримки Академії правових наук України та Міністерства освіти і науки України, аспірантури за спеціальністю 12.00.03, в рамках Інституту почалася активна робота з підготовки наукових кадрів. За проблематикою Інституту пишеться 5 докторських та 15 кандидатських дисертацій, присвячених питанням права та економіки інтелектуальної власності, цивільному процесу, інноваційній діяльності тощо.

Ми вважаємо це надзвичайно актуальним напрямком діяльності, оскільки відсутність в країні необхідної кількості кваліфікованих наукових кадрів у сфері інтелектуальної власності є однією з тих причин, які гальмують процес підготовки

фахівців відповідного профілю вищою школою. Саме тому підготовка наукових кадрів сприятиме створенню на базі Інституту наукового напрямку, а в майбутньому — за участі наукових центрів НАН України — і наукової школи, що буде спеціалізуватися у сфері інтелектуальної власності.

Останні роки в Інституті проходять переддипломну практику студенти провідних ВУЗів Києва, які зацікавлені спеціалізуватися в галузі інтелектуальної діяльності.

Важливим аспектом діяльності Інституту є міжгалузеве співробітництво, а також встановлення міжнародного співробітництва з низкою наукових центрів в іноземних країнах, що працюють у сфері інтелектуальної власності. Ми співпрацюємо з Інститутом Макса Планка (Німеччина), профільними факультетами Варшавського, Люблінського університетів, Інститутом інтелектуальної власності Ягелонського університету, встановлені творчі зв'язки з провідними американськими, німецькими, французькими та польськими фахівцями з інтелектуальної власності.

Співробітники Інституту неодноразово залучалися до участі у міжнародних наукових проектах. Наша молодь постійно підвищує кваліфікацію, у тому числі у відомих науково-освітніх центрах Німеччини, Франції, Польщі тощо.

Підготовка молодих кадрів, спроможних генерувати нові ідеї, займатися пошуком, працювати в умовах нової ринкової формації, дозволяє Інституту реалізувати його функції і завдання. Співробітництво з профільними парламентськими комітетами та урядовими організаціями, з рядом міністерств та відомств у

сфері перетину інтересів інтелектуальної власності, державними підприємствами та громадськими організаціями дозволяють нам виступати активними учасниками процесу реформування середовища, в якому обертається інтелектуальний капітал.

Одним з важливих напрямів діяльності співробітників Інституту є судово-експертна діяльність. У складі Інституту працює 15 судових експертів, атестованих Міністерством юстиції України у сфері проведення досліджень об'єктів інтелектуальної власності та внесених до єдиного Державного реєстру атестованих судових експертів, що ведеться Мін'юстом. Протягом 2005 року ряд фахівців Інституту пройшли переекспертацію через ЦЕКК Міністерства юстиції України (в зв'язку з тим, що в них скінчилися повноваження в окремих видах судово-експертних досліджень).

З 2002 року — з моменту, коли атестованими судовими експертами, що працюють у складі Інституту, поступово почали здійснюватися судово-експертні дослідження, було проведено 158 судово-експертних досліджень об'єктів інтелектуальної власності, 135 спеціальних досліджень, у тому числі 87 — за зверненнями правоохоронних органів на етапах дізнання та попереднього слідства. Зараз у роботі перебуває більше 40 судово-експертних досліджень.

За цей час наші фахівці зарекомендували себе компетентними та кваліфікованими спеціалістами. Більшість з них мають наукові ступені та звання, другу спеціальну вищу освіту у сфері інтелектуальної власності. Представники Інституту входять до консультаційних або гро-

мадських колегій Державної судової адміністрації, Міністерства юстиції України, Державного департаменту інтелектуальної власності МОН України, інших органів державної влади, а також до міжнародних наукових асоціацій, активно співпрацюють у методологічному плані з органами судової влади.

Поєднання під лавами Інституту судово-експертної діяльності з науковою дозволяє нашим фахівцям активно працювати над розробкою методичних та методологічних підходів до проведення досліджень об'єктів інтелектуальної власності, використовувати сучасні ефективні методи та засоби, які гарантують досягнення достовірного вирішення поставлених задач.

Аналіз міжнародного досвіду дозволяє нам говорити про необхідність розширення переліку кваліфікованих фахівців, чиї спеціальні знання у галузі науки, техніки, ремесла тощо можуть бути використані у судовому процесі. На наш погляд, чим більше буде таких спеціалістів, тим більш об'єктивними і кваліфікованими будуть їх експертні висновки. І навряд чи доцільно говорити про об'єднання фахівців під дахом одного чи декількох відомств або однієї установи. Адже зважаючи на різке збільшення конфліктів у сфері інтелектуальної власності та відсутність практики їх вирішення у порядку медіації, можна з упевненістю стверджувати, що подібний

підхід лише загальмує процес підготовки експертних висновків та зменшить шанси зацікавлених осіб на швидке та ефективне розв'язання судових спорів.

На користь вищезазначеної позиції свідчить і позитивний досвід країн Євросоюзу, США, Російської Федерації, який будується на принципах вільного вибору експерта органами судової влади і правосуддя та сторонами процесу. Крім того, не слід забувати і про те, що сучасний рівень вільного доступу до інформаційних ресурсів та комунікаційних засобів дозволяє експерту проводити експертні дослідження, навіть, не перебуваючи при цьому в спеціалізованій експертній установі. Хоча, зрозуміло, що за таких умов необхідно забезпечувати належний рівень контролю за судово-експертною діяльністю, у тому числі методологічного.

В цілому, на наш погляд, без глибокого розуміння природи окремих об'єктів інтелектуальної власності, їх суті та особливостей правової охорони позитивний результат отримати практично неможливо. Саме у дослідженні цих та багатьох інших питань, у координації науково-практичних зусиль і вбачається роль Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності Академії правових наук України. ●

*Директор інституту,
доктор юридичних наук*

Олена Орлюк